

TURINYS

Pratarmė	8	Nacių viltis prie Reino. Ludendorfo tilto mūšis	60
Pirmojo pasaulinio karo faktai, kuriuos baigiame pamiršti	11	<i>Hell's Angels</i> . Baikerių judėjimas, gimęs kare	66
„Kalėdų stebuklas“. Pirmojo pasaulinio karo paliaubos	16	Mirtis iš dangaus. Netradicinė oro pajėgų ginkluotė	71
„Atlanto sienos“ siurprizai ir jų šturmas	22	Mirtis iš dangaus. Netradicinė oro pajėgų ginkluotė. II dalis. Smūgiai į Londoną	76
Plėšikas, meilužis ir dvigubas agentas. Nepaprastas Eduardo Čapmano gyvenimas	28	Mirtis iš dangaus. Netradicinė oro pajėgų ginkluotė. III dalis. Degantis Tokijas	82
Betono ir plieno tvirtovės. Fortifikacija šiuolaikiniame kare	34	Sprogstančios žiurkės ir užmi- nuotas paveikslas. Antrojo pasaulinio karo spąstai	86
Janušas Korčakas. Žmogus, kuris negalėjo palikti naciams „savo“ vaikų	42	Amerikiečių karinė nesėkmė. Hiurtgeno miško košmaras	90
„Ugnis į mane“, arba Kaip apdovanojimai didvyrius pasiekia praėjus dešimtmečiams	48	R. Hardegenas. Asas povandenininkas, įžeidęs A. Hitlerį	96
Mūšis dėl Nyderlandų. Pasitikėjimas nacių karininku, arba lažybos dėl savo laisvės	54	Lenkijos kariuomenės pamoka naciams	102

Kvailos žūtys kare. Sąjungininkai	108	Išdavikai, didvyriai ar aukos? Kariai, kovoję „ne toje“ fronto pusėje	152
„Flakas“ – sąjungininkų pilotų ir tankistų siaubas	112	Artilerija kariuomenėje – nesenstanti klasika	158
Kalbantieji vėjui, arba JAV indėnai prieš nacius	116	Lietuvos ir Rusijos mentaliteto skirtumai. Vienos istorijos analizė	163
Žmogaus su randu pėdsakais. SS specialiųjų operacijų vadas Otas Skorčėnis	120	Atominis Japonijos bombar- davimas. Keletas mitų	167
Viena iš drąsiausių specialiųjų pajėgų misijų – Grand Saso reidas	125	Pamirštieji. Tragedija, nublankusi atominio Japonijos bombardavimo fone	172
Alkoholis, cigaretės ir tualetas. Kaip gyveno ir kovojo povandenininkai?	129	Arabų „Sekinimo karas“ prieš Izraelį	177
Japonų mitybos įpročiai karo metu. Ryžiai ir žmogiena	135	Šuniukai armijoje. Su motoriukais	182
Apie vos nesuvalgytą prezidentą ir pilotą, plevėsuojantį ant periskopo	140	Antrasis Al Favo mūšis – sėkminga Irako operacija kare su Iranu	186
Išdavikai, didvyriai ar aukos? Kariai, kovoję už nacistinę Vokietiją	145	Trumpa kariškų batų istorija	191
		Silandas. Mažiausia pasaulio valstybė	195

„Sukos“ prieš „vagus“. Sovietinių lagerių karai	199	Šiukšlės kosmose ir Mėnulyje. Kaip jas sutvarkyti?	249
Mitas apie ramų ir saugų gyvenimą Sovietų Sąjungoje	205	Kaip kariausime ateityje? Kariškiai siūlo strėles	254
Sukčiai SSRS: apsimetinėjo liau- dies didvyriais, bėgo iš lagerių, tarsi tai būtų kasdienybė	210	Kai mirtis tavęs tiesiog bijo. Leo Meidžoras	259
Sukčiai SSRS: tikrasis Ostapas Benderis ir netikra armija	214	2001-ųjų rugsėjo 11-oji. Kariškis, išgelbėjęs tūkstančius gyvybių	265
Gyvūnai kare. Nuo balandžių iki briedžių	219	Jūrų pėstininkai. Karinis elitas. Lietuvoje ir pasaulyje	271
Kiliminis bombardavimas. Kas tai?	224	Mirtiniausias ginklas, nešamas rankoje. Branduolinis lagaminėlis	277
Kada ant galvos nukris branduo- linis reaktorius: slapta sovietų kosmoso programa	229	Pilotai ir jų akiniai. Trumpa seksualiojo aksesuaro istorija	283
Šaltasis karas: kaip amerikiečiai „siurbė“ sovietų slaptuosius duomenis	233	Tunelių žiurkės ir tikrasis Amerikos snaiperis	288
Jonas Ramanauskas – karo dėdvyris ir geriausias Europoje seifų sprogdintojas	238	Minos ir gynybiniai užtaisai. Pasaulyje ir Lietuvos kariuomenėje	294
Viskas, ko norėjote paklausti apie spygliuotą vielą. Kare ir ne tik	243	Ateities karas Lietuvoje. Jeigu jis įvyks...	299

Giedrius Petkevičius

Baigęs istorijos studijas Vytauto Didžiojo universitete, autorius tęsė ieškojimus tankiose karo anatomijos džiunglėse – liejo prakaitą per pratybas tarnaudamas Savanoriškoje krašto apsaugos tarnyboje, tyrinėjo žmogaus elgesį ekstremalioomis aplinkybėmis dirbdamas psichologu įkalinimo įstaigoje.

PRATARMĖ

KARTAIS SUSIMĄSTAU, KAIP SKIRTINGOS KARTOS ATMENA IR SUPRANTA ISTORIJĄ BEI MUS SUPANTĮ PASAULĮ. SYKIAIS ATRODO, JOG JAUNI ŽMONĖS MANO, KAD JŲ GYVENIMAS UNIKALUS, NEPAKARTOJAMAS, NESĖKMĖS DIDŽIAUSIOS, LŪKESČIAI VIENINTELIAI „TIKRI IR SVARBŪS“, O JAU NUOTYKIAI, VAKARĖLIAI... KUR JAU TEN TĖVAMS AR SENELIAMS. JEIGU KALBĖSIME APIE KARO LAIKOTARPĮ, TAI „BĖGI, KRINTI, ŠAUNI, SLEPIESI NUO BOMBŲ, O JEIGU PAVYKSTA IŠ DALINIO VIRTUVĖS NUKNIAUKTI KOKĮ DEŠRIGALĮ – VA IR VISAS NUOTYKIS“.

DAUGELĮ METŲ STUDIJUODAMAS ISTORIJĄ IR ANALIZUODAMAS KARYBĄ SUPRATAU, KAD LAIKO DULKĖS DENGIA NEMAŽAI ĮSTABIŲ NUTIKIMŲ, O MŪSŲ ŽINIŲ DYKUMOJE KYŠO TIK UŽPUSTYTŲ BAŽNYČIŲ SMAILĖS, KURIAS PAČIUPINĖJĘ IŠMINTINGAI PALINKSIME GALVAS SU „VISKAS ČIA AIŠKU“ IŠRAIŠKOMIS. IŠ TIESŲ KAŽKUR GILIAI SLYPI SENIAI PATIRTOS AISTROS, NEPAPASAKOTI

Lankymasis kariniuose daliniuose, diskusijos su kariškiais bei kitais karo tyrėjais subrandino savitą autoriaus požiūrį į praeities ir nūdienos problemas, kurias vienija žodis KARAS.

NUOTYKIAI AR TIESIOG ĮVYKIAI, KEIČIANTYS PRAĖJUSIŲ LAIKŲ ĮSIVAIZDAVIMĄ. KAI KAM JIE IŠKLIBINA VERTYBIŲ PAMATUS, TAČIAU SVARBIAUSIA – PRIVERČIA DOMĖTIS, SUPRASTI IR ATVERIA NAUJŲ PASAULIO SPALVŲ.

MAŽA TO, ISTORIJS SMAGRAČIAI VERČIA TRUMPAM STABTELĖTI IR SUKLUSTI – KAS, JEIGU KARAI IR PANAŠIOS NELAIMĖS PASIKARTOS. NE KUR NORS EGZOTINĖSE PLATUMOSE, O MŪSŲ ŽEMĖJE. KĄ AŠ ŽINAU APIE TAI, KAIP REIKIA GINTIS? O GAL GINTIS BEPRASMIŠKA?

ĮVYKIAI, KURIŲ TIESIOGINIŲ LIUDYTOJŲ JAU NEBELIKO. ĮVYKIAI, KURIUOS MATĖ JŪSŲ TĖVAI AR SENELIAI. ĮVYKIAI, KURIUOS PRISIMENATE PATYS AR NET VISAI NESENIAI MATĖTE PER TELEVIZIJĄ. KITOKS REGOS KAMPAS, INTRIGA, ŠIEK TIEK SPECIFINIO HUMORO PRIESKONIŲ IR ŠABLONUS LAUŽANTI ISTORINĖ TIESA.

SVEIKI ATVYKĘ Į MAGIŠKĄ MILITARIZMO ISTORIJS IR REALYBĖS PASAULĮ.

2 | Britų artilerija veikia.
1916-ieji

Pirmojo pasaulinio
karo fotokoliažas

3

PIRMOJO PASAULINIO KARO FAKTAI, KURIUOS BAIGIAME PAMIRŠTI

1917-ųjų rugsėjo 22 d. netoli Pašendeilo į britų kario Hario Pačo (*Harry Patch*) kulkosvaidžio lizdą smogė vokiečių sviedinys. Kontūzytas karys buvo nublokštas į šoną, tačiau atsipeikėjęs trijų savo draugų neberado – jie tiesiog išgaravo per sprogimą.

2004 m. vyras sugrįžo į Pašendeilo laukus, prisiminė draugus ir vėl pakilo pasitikti vokiečių. Šį kartą, kad paspaustų rankas. 106-erių Haris ir 107-erių Ipro kautynių veteranas Čarlzas Kencas (*Charles Kuentz*) turėjo apie ką pakalbėti. 2009-aisiais, sulaukęs 111 metų 1 mėnesio, 1 savaitės ir 1 dienos, Haris mirė. Somerseto katedroje Velse tą dieną 111 kartų suskambėjo varpai. Haris buvo vienas paskutiniųjų Pirmojo pasaulinio karo veteranų. Šiandien jų nebėra nė vieno. Kai į dausas išeina įvykių amžininkai, istorija lieka vadovėliuose, garso, vaizdo įrašuose, knygose, bibliotekose ir archyvuose. Tačiau iš kasdienio gyvenimo ji tarsi dingsta, kad ir kokį atgarsį buvo sukėlusiu anuomet. Tokia jau žmogaus prigimtis. Todėl Antrasis pasaulinis karas, kurio amžininkų pasaulyje dar daug, vis aitrina žaizdas, o Pirmasis pasaulinis... kažkas kažkur buvo. Kažkokie juokingi kareivių šalmai, labai egzotiški pirmieji tankai bei apkasai. Šalti, purvini apkasai, iš kurių pageltusiose fotografijose į mus žvelgia nelaimingi žmonės. Paprasti kareiviai, prarastoji karta, norėjusi užmiršti savo pačios gyvenimą ir pasitikti rytojų. Rytojus, žinia, išaušo jau po kelių dešimtmečių – Antrojo pasaulinio karo liepsnomis.

Kartais, jei atrodo, kad „viskas čia aišku“, būna visai kitaip. Dar karo pradžioje kavalerija šuoliavo galopu, mosuodama kardais be jokios priedangos. Karui įpusėjus plieninių šalmų saugomi pėstininkai kilo į ataką dengiami artilerijos škvalo sienos. Kulkosvaidžiai, specialios šautuvinės granatos ir oro kautynės danguje. Eksperimentinis radijo ryšys ir artilerijos smūgių koregavimas pagal aerožvalgybos nuotraukas. Pirmieji šarvinių liemenių prototipai, išmani maskuotė su muliažais, liepsnosvaidžiai.

Eilinių karių žūtys sudarė apie 12, o visuomenės grietinėlės – karininkų – apie 17 procentų. Armijos ir visuomenės elitas – prestižinį Itono koledžą baigę vyrai. Jų Pirmajame pasauliniame kare žuvo daugiau negu 1000, t. y. apie 20 proc. visų pajėgų.

Prancūzas Žanas Baptistas Estjenas (*Jean-Baptiste Estienne*), dar vadinamas Prancūzijos tankų tėvu, pasiūlė tankų spiečiaus taktiką – prancūziški lengvieji tankai FT-17 (jų turėjo ir tarpukario Lietuvos kariuomenė) vikriai manevruodavo mūšio lauke ir pralauždavo pėstininkams spygliuotos vielos užtvaras. Taigi per kečius metus pasaulis technologiškai pažengė į priekį tiek, kiek nepavyko per kelias dešimtis metų iki to. Žinoma, tai nepateisina paties karo, tačiau jis nelai-

kytinas beprasmiškas skerdynėmis. Dažnai manoma, kad žuvusiųjų skaičius rodo, jog „žmogaus gyvybė buvo nieko verta ir žemesniųjų socialinių sluoksnių atstovai buvo kaip banda varomi ant ambrazūrų“. Perfrazuodami klasikų pasakysime: „Ne viskas taip paprasta“, arba „Neskaitykite sovietinių laikraščių rytais.“

Retas britas darbininkas namuose gaudavo tokią kalorijų normą, kuri jam priklausė tarnaujant kariuomenėje. Griežtai klasikiniais luomais suskirstytoje visuomenėje dešimtys britų genero-

lų galvas padėjo būtent pirmosiose fronto linijose, o ne gerdami šampaną užnugario štabuose. Eilinių karių žūtys sudarė apie 12, o visuomenės grietinėlės – karininkų – apie 17 procentų. Armijos ir visuomenės elitas – prestižinį Itono koledžą baigę vyrai. Jų Pirmajame pasauliniame kare žuvo daugiau negu 1000, t. y. apie 20 proc. visų pajėgų.

Tuometis Didžiosios Britanijos premjeras Herbertas Askvitas (*Herbert Asquith*) kare neteko sūnaus, būsimas premjeras Endriu Bonaras (*Andrew Bonar*) – dviejų. Valstybės užsienio sekretorius ir pokario premjeras Antonis Idenas (*Anthony Eden*) – dviejų brolių... Sąrašą galima tęsti iki begalybės.

Prieš 105-erius metus Didžiosios Britanijos kariuomenės Karališkųjų inžinierių tunelių kuopos pradėjo darbus Prancūzijoje, netoli *La Boisselle* kaimelio. Koviniai tuneliai – nuo senovės žinomas apgulties strategijos taktinis elementas, juo siekiama priartėti prie priešo arba įveikti jo įtvirtinimus. Būtent šis tikslas ir buvo keliamas inžinieriams.

Švabijos aukštuma (*Schwabenhöhe*) vadinosi vokiečių įtvirtinimas, kurį reikėjo sunaikinti per Somos mūšį ir atverti puolimo kryptį pagrindinėms pajėgoms. Tunelis buvo kasamas iki pat 1916-ųjų liepos ir sudarė „tik“ 270 m ilgio požeminį koridorių, tarpais jo gylis siekė 15 m; artėjant prie vokiečių pozicijų tunelis dalijosi į kelias atšakas: kairioji iki vokiečių tranšėjų priartėjo 21, dešinioji – iki 14 metrų. Į kairiąją britų inžinieriai pridėjo maždaug 16,3 t amonalo (sprogstamosios medžiagos, sudarytos iš amonio nitrato, trinitrotolueno (TNT) ir aliuminio miltelių, sumaišytų santykiu 67:22:11), į dešiniąją – beveik 11 šios medžiagos tonų.

Likus dviem minutėms iki „Nulinės valandos“ (britų puolimo), užtaisai buvo susprogdinti. Pasakojama, sprogimo garsas buvo girdėti Londone, be to, tai buvo galingiausias sprogdymas ligtoli-

UK 275

Tankų paradas Londone

4

nėje žmonijos istorijoje. Nors tiesioginį tikslą jis pasiekė, tačiau, vertinant strateginiu aspektu, buvo tik nedidelis taktinis žingsnis Somos kautynėse ir didelės įtakos jų baigčiai neturėjo.

Visai kitaip vertintinas Antrosios britų armijos puolimas prie Meseno (Belgija) ir analogiška operacija. Tąkart britai padėjo 19 įspūdingų minų ir susprogdino jas visas vienu metu. Sprogimas buvo toks galingas, kad nė vienas britas tranšėjose neišsilaikė ant kojų, pasak liudytojų, vietomis susimaišė žemė, ugnis ir dangaus skliautas. Lilio universiteto seismografai užfiksavo ir paskelbė apie žemės drebėjimą.

5

**Vokiečių povandeninis laivas U-155
demonstruojamas Londone karui
pasibaigus**

Šis nebranduolinis sprogdymas nusinešė daugiausia aukų žmonijos istorijoje. Nors kai kas teigia, kad akimirksniu žuvo apie 10 000 vokiečių ir tūkstančiai buvo sužeisti, tiksliai įvertinti aukų skaičių itin sudėtinga. Neabejotina, kad besiginantiems vokiečiams buvo padaryta didžiulė fizinė ir ypač psichologinė žala.

Ir tai tik keletas pabirų faktų, kuriuos papasakojau apie Pirmąjį pasaulinį karą, laiką, kai maži žmonės darė didelius darbus. Darbus, kurių žymės baigia išdilti iš mūsų atminties.

6

„Kalėdų
stebuklas“

„KALĖDŲ STEBUKLAS“. PIRMOJO PASAULINIO KARO PALIAUBOS

Rašydamas įprastai nedainuoju. Matyt, taip daro 99,9 proc. rašančiųjų. Nebent tai būtų meilės laiškas arba dainos tekstas. Tačiau aš rašau apie karus, ir dažniausiai jų istorijos apdainuojamos arba graudžiais, arba karingais tektais. Įprastai – kovoms pasibaigus. Vis dėlto rašant šį tekstą norisi niūniuoti Kalėdų giesmę, parašytą dar 1816-aisiais Austrijos katalikų kunigo Jozefo Franco Moro (*Joseph Francisc Mohr*).

Tai įvyko praėjus beveik šimtui metų nuo giesmės sukūrimo, o praslinkus dar šimtui su trupučiu, šie įvykiai vis tiek prisimenami su šiluma ir viltimi. Taigi šiandien – apie 1914-ųjų Kalėdas šaltuose apkasuose, dar vadinamas „Kalėdų stebuklu“.

Kai 1914-ųjų liepos mėnesį prasidėję kariniai veiksmai įsisiūbavo visu smarkumu, tikriausiai niekas Europoje, o ir visame pasaulyje, negalvojo, jog karas truks tiek laiko ir pareikalaus tiek milijonų aukų. Artėjant pirmosioms karo Kalėdoms, šimtas viena Didžiosios Britanijos sufražistė (taip vadinamos moterys, kovojusios už lygias balsavimo, politines ir socialines teises) parašė „Atvirą laišką Vokietijos ir Austrijos moterims“, kuriame ragino baigti karą. Kita pusė atsakė teigiamai – paskelbė savo taikos pasiūlymą. Popiežius Benediktas XV taip pat kreipėsi į kariaujančias šalis su pasiūlymu: „Tegul ginklai nutyla bent nakčiai, kada gieda angelai.“

Visos kariaujančios pusės, patyrusios skaudžių nuostolių, tačiau dar neišsekintos karo, į taikos bei paliaubų siūlymus žiūrėjo su neslepiamu įtarumu, bet kuo žemesnis karinis laipsnis ir būtinybė gulėti šaltame apkase bei rizikuoti gyvybe, tuo proporcingai palankesnis buvo karių požiūris į paliaubų iniciatyvas. Žinoma, tarp puskarininkių bei eilinių kareivių irgi buvo paliaubų priešininkų. Jeigu vakar netekai draugo, trokšti tik vieno – keršto. Pasitaikė ir „stipriai politiškai angažuotų“ karių.

Žinoma, kad vienas Bavarijos 6-osios rezervo divizijos kapralas Adolfas Hitleris principingai nepritarė paliauboms su priešu (tais pačiais metais jis buvo apdovanotas Geležiniu kryžiumi, vėliau dalyvavo įvairiose kautynėse, tarp jų ir kraupiajame Pašendeilo mūšyje, o gerokai vėliau karo pabaigos susitarimus pasirašiusius asmenis pavadino „lapkričio nusikaltėliais“).

Tačiau grįžkime į 1914-ųjų gruodį. Artėjant šventėms atskiruose Vakarų fronto ruožuose vis dažniau pasireikdavo nuotaikos, vėliau pavadintos „Gyvenk ir leisk gyventi kitam“. Vokišką *Das*

Lied der Deutschen (tuometis Vokietijos himnas su plačiai žinomais žodžiais „Vokietija aukščiau visko“) vis dažniau keitė liaudiškos ir kalėdinės dainos iš abiejų tranšėjų pusių.

Dalis vokiečių ar jų giminių buvo gyvenę Londone, todėl laužyta anglų kalba vis dažniau aidėjo ne praeiksmams priešais įsitaisiusiems britams, o Futbolo lygos (vėliau – Anglijos futbolo lyga) rezultatų aptarimai ar net bendrų pažįstamų paieškos.

Skaitytojams reikia paaiškinti, kad priešų apkasai dažnai būdavo gana arti vienas kito ir, nutilus artilerijos kanonadai bei niekieno žemė (žemės juosta tarp priešų pusių tranšėjų ir įtvirtinimų) nustojus kapoti kulkosvaidžių serijoms, abi pusės galėdavo nesunkiai susikalbėti.

Dalis vokiečių ar jų giminių buvo gyvenę Londone, todėl laužyta anglų kalba vis dažniau aidėjo ne praeiksmams priešais įsitaisiusiems britams, o Futbolo lygos (vėliau – Anglijos futbolo lyga) rezultatų aptarimai ar net bendrų pažįstamų paieškos. Suprantama, kapralo A. Hitlerio požiūriu, „prie gero tai neprivedė“ – surikę: „Statysim eglutę, nešaudykite“, ir sulaukę atsakymo: „Gerai“, vokiečiai išlįsdavo iš už priedangos ir ant apkasų kraštų degdavo žvakes.

Kalėdų išvakarėse iš pradžių nedrąsiai, vėliau masiškai kariai pradėjo kilti iš savo priedangų. Ir ne tam, kad atakuotų, o kad paspaustų vienas kitam ranką. Kai kur elgtasi formaliai: surinkti ir palaidoti žuvę saviškiai, tylint kartu parūkyta, tačiau daugumoje vietų vyko bendros fotosesijos ir keitimasis dovanomis.

Devyniolikametis Henris Viljamsonas (*Henry Williamson*), Londono ginkluotosios savanorių brigados eilinis, vėliau tapęs garsiu novelistu, antrąją Kalėdų dieną rašė namo:

„Brangi mama, rašau tau iš apkaso. Dabar 11-ta valanda ryto, šalia virėjas gamina maistą, visur drėgna, bet apkase pašalę. Ma-

7 **Adolfas Hitleris Pirmojo pasaulinio karo metu (sėdi pirmas iš dešinės)**

no burnoje dabar pypkė, o joje – tabakas. Žinoma, atsakysi tu, bet palauk. Pypkėje – vokiškas tabakas. Nusijuoksi pamaniusi, kad jis paimtas iš vokiečių belaisvio ar užimtos priešo pozicijos. Bet, mama, ne! Iš vokiečių kareivio. Iš gyvo vokiečių kareivio, iš jo nuosavos tranšėjos. Vakar, mes, britai ir vokiečiai, susitikome niekieno žemėje, spaudėme vienas kitam rankas, keitėmės suvenyrais ir vėl spaudėme rankas. Ir taip visą Kalėdų dieną, nuostabu, ar ne?“

Prancūzai prieš kariams dovanojo sūrius, belgai – šokoladą, vokiečiai atsilygindavo šnapsu ir cigaretėmis. Kartą buvo paprašyta nusiųsti laiškus namiškiams per vokiečių užgrobtą teritoriją.

Vokiečių kariai tranšėjose.
1916 metai

8

Ten, kur leido oro sąlygos ir reljefas, buvo suorganizuotos net bendros futbolo varžybos.

Aukščiausiai karinei vadovybei tokie įvykiai labai nepatiko – abi pusės išleido įsakymus, draudžiančius panašias iniciatyvas ateityje, buvo atliekami specialūs tikrinimo reidai ir griežtai baudžiami kaltieji. Politikus nervino pacifistų balsai, karininkai suprato, kad broliavimaisi su priešu žlugdo drausmę, o priešiška propaganda gali panaudoti viską velniai žino kokiems tikslams.

Jau pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, ketvirtame dešimtmetyje naciams atėjus į valdžią Vokietijoje, populiariame teatro

Karališkieji airių šauliai.
1916-ieji

9

spektaklyje buvo rodoma, kaip „niekingai britų snajperiai nušau-
na vokiečių karį, statantį eglutę „niekieno žemėje“, o vėliau vieną
po kitos sušaudo šviečiančias girliandas“.

Karui tęsiantis dar aptinkama epizodų, kai valandų ar kelių die-
nų paliaubos leisdavo kariams atsikvėpti (kartais būdavo griežtai
sutariama, jog ugnis nutraukiama per pietus, – abi pusės ramiai
pavalgydavo, kartais net pasigirdavo priešininkui, koks tos dienos
menu) arba tiesiog išlipdavo susirinkti žuvusiųjų ir parimę ant
neštuvų kartu parūkydavo, tačiau toks „Kalėdų stebuklas“, koks
įvyko 1914-ųjų gruodį, nebeprisikartojo.